

στανται διάφοροι, ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων βουλευτικαὶ ἐνέργειαι, ὡς τοῦτο συμβαίνει ὡς πρὸς τὰ κατὰ τὸ φαινόμενον ἄτομα ἐκεῖνα, τὰ συναποτελοῦντα μίαν ζωικὴν ἀποικίαν. Ὅσον ὁμως ἀφορᾷ εἰς τὸ **ἄτομον**, κατὰ τὴν ψυχολογικὴν τῆς λέξεως σημασίαν, δύνανται νὰ ὑπάρχωσι, πρὸς τῇ κεντρικῇ συνειδήσει, μόνον στιγμιαῖαι ὀρμέμφυτοι ἐκφάνσεις, αἵτινες ἔχουσιν, ὡς πρὸς τὴν ἑαυτῶν φυσικὴν ὄψιν, χαρακτηριστὰ ἀνακλαστικῶν κινήσεων καὶ αἵτινες, ὡς ταχέως παρερχόμεναι ψυχικαὶ ἐνέργειαι, δύνανται νὰ συγκροτῶνται ἐκτὸς τῆς κεντρικῆς συνειδήσεως. Διὸ δὲν εἶνε ἐπίσης ὀρθὸν νὰ ὀμιλῶμεν περὶ τινος ἀσυνειδήτου βουλήσεως, κατὰ τὴν συνήθη ἔννοιαν ἐκείνην, καθ' ἣν διὰ τῆς λέξεως «βούλησις» δηλοῦται ἡ προαιρετικὴ δύναμις, ἢ περὶ τινος ἀσυνειδήτου νοήσεως ἢ ἀσυνειδήτου λογικῆς σκέψεως. Αἱ ἀσυνείδητοι ἀνακλαστικαὶ κινήσεις ἢ τὰ ἀσυνείδητα ὀρμέμφυτα δὲν ἐμπεριέχουσιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ λογικὴν νόησιν. Ἐκεῖ δὲ ἔνθα ὑπεμφαίνουσιν ἔχνη τινὰ ἐσκεμμένης προαιρετικῆς δυνάμεως, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑπολείμματα τοιούτων ἐνεργειῶν, αἵτινες διείποντο πρότερον ὑπὸ τῆς κεντρικῆς συνειδήσεως, ἀλλ' αἵτινες ἀποσπασθεῖσαι βραδύτερον ταύτης μετεβλήθησαν εἰς εἶδος τι ἀνακλαστικῶν ὀρμεμφύτων. Διὸ καὶ αἱ ἀπὸ μεταφυσικῆς ἀπόψεως ὡς ὀρμέμφυτα κατωτέρων ἐνσυνειδήτων μονάδων θεωρούμεναι ἐνέργειαι κέκτηνται ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν ψυχολογίαν σημασίαν ἀνακλαστικῶν κινήσεων, συνδεομένων μετὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τελείας αὐτορρυθμίσεως. Διότι ἔργον τῆς ψυχολογίας εἶνε ἡ ἀνάλυσις τῆς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αἴσθησιν προσιτῆς κεντρικῆς συνειδήσεως. Ὅθεν πᾶν ὅ,τι δὲν εἶνε ἄμεσον γεγονός τῆς συνειδήσεως ἀνήκει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰς τὸν φυσιολογικὸν μηχανισμόν.

III. Ἐξελικτικὰ μορφαὶ τοῦ καθολικοῦ πνεύματος.

1. Γενικὴ ἔννοια τοῦ καθολικοῦ πνεύματος.

Ἡ ἔννοια τοῦ **καθολικοῦ πνεύματος** συνδέεται στενῶτα πρὸς τὴν παραδοχὴν μιᾶς ἔργῳ πνευματικῆς αἰτιότητος¹, καθ' ἣν ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ συνίσταται ἐν τῷ συνειρμῷ τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ οὐχὶ ἐν τινι, πέραν τούτων προὔπο-

1. Aktuelle geistige Kausalität.

τιθεμένη ὑπερβατικῇ οὐσίᾳ. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ψυχολογικῆς ὑποθέσεως τῆς οὐσίας, τὸ καθολικὸν πνεῦμα οὐδεμίαν ἔχει ἀληθῆ πραγματικότητα. Τοιαύτη πραγματικότης ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς καθ' ἑκάστα ψυχάς, αἵτινες, καὶ ἂν τυχὸν ἐνεργῶσιν, ὠθούμεναι ὑπ' ἀντιμαχομένων ἢ συμφωνούντων πρὸς ἀλληλα ἑλατηρίων, τυγχάνουσι πάντοτε αἱ μόναι αἰτίαι καὶ οἱ μόνοι σκοποὶ τῆς ψυχικῆς δράσεως. Ὅθεν ἡ ὑπόθεσις περὶ τῆς οὐσίας ἀγείρει ἡμᾶς ἀναποδράστως εἰς τὸν *ἠθικὸν ἀτομικισμόν*. Πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ συντελεῖται διὰ τῶν ἀτόμων καὶ διὰ τὰ ἄτομα. Αἱ διαφοραὶ μορφαὶ τῶν κοινωνικῶν ομάδων δύνανται μὲν νὰ ἔχωσιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης διάφορον ἀξίαν, ἐφ' ὅσον τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα κατ' ἄτομον ἀποτελέσματα εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σημαντικά, δὲν δύνανται ὅμως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς οὐσιωδῶς διαφοροὶ ἀλλήλων. Ὅθεν ὁ ἀτομικισμὸς παριστᾷ, κατ' ἀναγκαίαν συνάρτησιν, τὴν σταθερωτάτην καὶ σημαντικωτάτην συνδετικὴν μορφήν, τὴν *πολιτείαν*, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς μᾶλλον ἐφημέρου καὶ τυχαίας, ἥτοι τῆς *συμβολιμαίας* κοινωνικῆς ομάδος. Αἱ διατάξεις τοῦ Δικαίου ὀφείλουσι κατὰ ταῦτα νὰ περιορίσωσι τὴν βούλησιν τῶν ἀτόμων, διότι τὰ ἄτομα περιώρισαν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς τὴν ἑαυτῶν βούλησιν. Ἡ καθολικὴ βούλησις εἴτε συνίσταται ἐν τυχαίᾳ τινὶ συμφωνίᾳ ἀριθμοῦ τινος ἀτομικῶν βουλευτικῶν μονάδων, εἴτε ὑπάρχει ὄντως μία ἀτομικὴ βούλησις ἐκτείνουσα τὴν δεσποτελίαν αὐτῆς ὑπὲρ τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς ταύτην χαραχθέντα ὄρια, διὰ τῆς ἐκουσίας ἢ ἀκουσίας καθυποτάξεως ἀριθμοῦ τινος ἀτόμων.

Αἱ θεωρίαι αὗται στηρίζονται ἐπὶ *δύο* πεπλανημένων προ-υποθέσεων. Πρῶτον, ἀρχικῶς ὑπάρχει κατὰ ταύτας, ἐν καὶ μόνον πνευματικὸν εἶναι, ἡ δὲ πνευματικὴ κοινωνικὴ ὁμὰς συγκροτεῖται κατ' ἀρχὰς ἐκ τινος συνδέσεως τῶν ἀτόμων, δι' ἧς αἴρεται ἡ ἀρχέγονος ἐκείνη τῆς ἀπομονώσεως κατάστασις. Δεύτερον, πᾶν προῖόν τῆς κοινωνικῆς ομάδος εἶνε δημιουργήμα τῶν ἀτόμων, οὕτως ὥστε δύναται μὲν νὰ ὑπάρξῃ μεταβίβασίς τις καὶ ἰδιοποίησις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον, οὐδέποτε ὅμως κοινὴ τις δημιουργία. Αἱ προϋποθέσεις αὗται προέρχονται ἐκ τινος ἀντιλήψεως τῆς πραγματικότητος, μεταβαλλούσης τὰ μεταφυσικῶς παραδεδεγμένα στοιχεῖα τῶν φαινομένων εἰς πραγματικὰς ἀφετηρίας. Διότι τῇ ἀληθείᾳ τὸ μεμονωμένον ἐκεῖνο ἄτομον, ὅπερ ὑπόκειται ὡς βᾶσις πάσης πνευματικῆς καθολικῆς ἐξελίξεως, ἐν οὐδεμιᾷ εὗρίσκεται ἐμπειρία. Αὕτη δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀτόμων, ἅτινα εἶνε ἤδη ὁ ὅρος τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως,

ἐν ἔτι μείζονι μέτρῳ, ὡς ἓνα μὴ προσεπινοούμενον τοῦ πνευματικοῦ βίου παράγοντα. Ὅσον ἀνατρέχομεν εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς γλώσσης, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων, τόσον μανθάνομεν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ δημιουργημάτων ἰδιαιτέρων τινῶν ἀτόμων. Ταῦτα πάντα εἶνε προϊόντα, ὧν οὐ μόνον συμμετέσχον πολλὰ ἄτομα, ἀλλὰ καὶ ἄτινα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συγκροτηθῶσιν ἄνευ μιᾶς ἕκαστον ἀτομικὸν βίον περιβαλλούσης κοινωνικῆς ομάδος. Βεβαίως εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν ὑφίσταται συνολικὸν τι πνεῦμα ἐκτὸς καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀτόμων. Οὐδὲ παρίσταται ἡ ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξίν τοιοῦτου τινὸς μυστηριώδους πνεύματος, ὅπως ἀποδώσωμεν εἰς τὸν πνευματικὸν συνολικὸν βίον πραγματικότητα ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς τὴν τοῦ ἀτομικοῦ βίου. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ νὰ δείξωμεν, ὅτι τὸ ἄτομον δὲν ὑπῆρξε πρὸ τῆς ομάδος, ἀλλ' ὡς αὐτοσυνείδητον πνευματικὸν πρόσωπον, μετ' αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ. Διότι πάντα τὰ δημιουργήματα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ ἐξέλιξις τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἀπαιτοῦσι μὲν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ οὐδὲν ἦττον τὴν δρᾶσιν τῆς πνευματικῆς ομάδος. Οὕτως ἡ πραγματικότης τοῦ συνολικοῦ βίου ἐλέγχεται ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀρχικῆ καὶ βεβαία, καθὼς ἀκριβῶς καὶ ἡ τοῦ ἀτομικοῦ βίου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ γενικῶς παραδεδεγμένην σημασίαν, ὁ συνολικὸς βίος εἶνε καθυπέρτερος τοῦ ἀτομικοῦ, διότι εἶνε διαρκέστερος καὶ περιεκτικώτερος. Τοῦ γεγονότος τούτου ἀντελήφθη ἀείποτε, παρ' ἀπάσας τὰς θεωρίας τῶν φιλοσόφων, τὸ φυσικὸν ἠθικὸν συναίσθημα, θεωρήσαν τὰ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας καθήκοντα ὑπέρτερα ἢ τὰς πρὸς τὰ ἄτομα ὑποχρεώσεις.

Ἡ ἔννοια τῆς ἔργῳ (aktuellen) ψυχικῆς ἐνεργείας δικαιολογεῖ τὰς ἀξιώσεις ταύτας τῆς ψυχολογικῆς ἐποπτείας καὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἅτε ἀναγνωρίζουσα ὡς μέτρον τῆς πραγματικότητος τοῦ πνευματικοῦ εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὴν *πραγματικὴν δρᾶσιν*. Ὅπως ἡ ἔννοια αὕτη, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀτομικὸν βίον, ἀναπληροῖ τὸ ὑπερβατικὸν καὶ ὑποθετικὸν ψυχικὸν ἄτομον διὰ τινος ἀριθμοῦ ἐσωτερικῶν ἐνεργειῶν, οὕτως ἀντικαθιστᾷ τὴν τυχαίαν σύμπτωσιν ἐγωιστικῶν τάσεων δι' ἑνὸς πνευματικοῦ βίου, προσδίδοντας νέας δυνάμεις εἰς τὸ ἄτομον, αἵτινες ἀνταποδίδονται παρ' αὐτοῦ αὐθις ἐπ' ἀγαθῶ τῆς κοινωνικῆς ομάδος. Διὸ ἡ εἰρημένη ἔννοια οὐδεμίαν ἐμπεριέχει μεταφυσικὴν προϋπόθεσιν. Πολλῶ μᾶλλον συνίσταται αὕτη ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῆς εἰς τὰ γεγονότα τοῦ πνευματικοῦ βίου ἀμέσως δεδομένης πραγματικότητος διὰ τῆς

ἄρσεως τῶν μεταφυσικῶν προκαταλήψεων, ἃς συνεπάγεται ἡ ὑποστατικὴ ἔννοια τῆς ψυχῆς.

Ἐνταῦθα ἐγείρεται ζήτημά τι, μὴ ὑφιστάμενον ὡς πρὸς τὸν ἀτομικισμόν, θεωροῦντα πάντα τὰ εἶδη τοῦ συνολικοῦ βίου ὡς ἀπλοῦν σύμπλεγμα πραγματικῶν μονάδων. Τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα γεννᾶται ἐκ τοῦ ἀμέσως εἰς τὴν ἐποπτεῖαν ἐπιβαλλομένου γεγονότος, ὅτι ἡ περιοχὴ καὶ ἡ σταθερότης τῶν εἰρημένων συνδέσεων, τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν ἀόριστον ἔννοιαν τῶν *κοινωνικῶν ομάδων*, δύνανται νὰ εἴνε τόσον διάφοροι, ὅσον καὶ ἡ σημασία, ἣν κέκτηνται οὐ μόνον αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν εἰς ταύτας ἀνήκουσαν ζωὴν τοῦ ἀτόμου. Ὅσοι περισσότερον ἐξελίσσειται ὁ πνευματικὸς βίος, τοσοῦτω πολυσχιδέστεραι ἀποβαίνουσιν αἱ ἐκ τῆς ἐξελίξεως ταύτης ἀναπτυσσόμεναι συνδέσεις, ἕως οὗ τέλος εἰς τὰς διὰ τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ συγκροτούμενας μορφὰς παραγάγῃσι πληθὺν διαβαθμίσεων, διηκουσῶν ἀπὸ τῶν μᾶλλον χαλαρῶν καὶ ἐφημέρων ὠφελιμιστικῶν δεσμῶν μέχρι τῶν σταθερωτάτων καὶ πάσας τὰς ὕψεις τῆς ὑπάρξεως συμπεριλαμβανουσῶν μορφῶν τοῦ συνολικοῦ βίου.

Ἐυκόλως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ μορφαὶ τῶν κοινωνικῶν ομάδων, αἱ διατηρηθεῖσαι δι' ὅλων τῶν μεταβολῶν τοῦ πολιτισμοῦ, εἴνε συγχρόνως καὶ αἱ πραγματικώτεραι. Δύο ὅμως λόγοι δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀπολύτως ὀρθὴν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Πρῶτον, εἴνε ἀμφίβολον, ἂν ὑφίστανται ἐν γένει σταθεραὶ κοινωνικαὶ μορφαί. Ἡ ἀρχέγονος ἀνθρωπότης ἀγνοεῖ τὴν πολιτείαν κατὰ τὴν νῦν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχει βεβαίως ἐν ταύτῃ τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν ἔχει σήμερον παρ' ἡμῖν. Ὅθεν εὐκόλως δύναται νὰ συμβῇ, ὥστε, ὅταν ἐρειδόμενοι ἐπὶ ἐξωτερικῶν τινῶν σχέσεων ὑπάγωμεν ὑπὸ *μίαν* ἔννοιαν χρονικῶς μεμακρυσμένας ἀπ' ἀλλήλων κοινωνικὰς μορφάς, νὰ συγκρίνωμεν πράγματι τελείως διαφόρους καταστάσεις. Δεύτερον, ἡ σταθερότης μορφῆς τινος δὲν εἴνε ἡ μόνη, ἀλλ' οὐδὲ ἡ σημαντικωτάτη τῶν στιγμῶν, τῶν δυναμένων νὰ ληρθῶσιν ὑπ' ὄψιν ἐνταῦθα. Τῆς σταθερότητος ταύτης προηγεῖται ἡ στενὴ ἐσωτερικὴ συνάφεια καὶ ἡ περιεκτικότης τῶν σχέσεων, δι' ὧν ὁ συνολικὸς βίος συνδέεται πρὸς τὸν βίον τῶν ἀτόμων εἰς ἁρμονικὴν ἐνότητα. Καὶ ἂν ἔτι κοινωνικὴ τις μορφή, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ τῆς οἰκογενείας, μένη σχετικῶς σταθερὰ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἢ ἐν ταύτῃ δεσπόζουσα σχέσις ἀτομικῶν πρὸς κοινούς σκοπούς δύναται ν' ἀπομείνη τοιαύτη, ὥστε νὰ κατισχύῃ ἐν αὐτῇ

τὸ ἀτομικὸν βιοτικὸν συμφέρον. Ἡ περίστασις, ὅτι μικρά τις μόνον ἐγένετο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ χρόνου μεταβολή, δὲν δύναται ν' ἀναγκάσῃ ἡμᾶς, ὅπως δώσωμεν εἰς τοιοῦτόν τινα κοινωνικὸν σύνδεσμον, ὅσον σημαντικὸς καὶ ἂν εἴνε, ὅχι μόνον ἔνεκεν εἰδικῶν, ἀλλὰ καὶ ἔνεκεν γενικωτέρων λόγων, τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν κοινωνιῶν. Ἀφ' ἑτέρου δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῇ ἡ πιθανότης, ὅτι γεννῶνται ἐκ νέου τοιαῦται πνευματικαὶ κοινότητες, αἵτινες, ἐπειδὴ περιλαμβάνουσι τὰ σημαντικώτατα κοινὰ βιοτικὰ συμφέροντα καὶ ἐπειδὴ ἐξασκοῦσι δι' αὐτῶν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ βίου τῶν ἀτόμων, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τόσον πραγματικαὶ ὅσον καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ἄτομα. Τῷ ὄντι δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὰς ἐπικρατείας τῶν νεωτέρων χρόνων ὡς τοιαῦτα νέα δημιουργήματα. Μολονότι δὲ αὗται προεικονίζονται ἤδη εἰς τὰς παλαιότερας πολιτειακὰς μορφάς, αἱ ἐν αὐταῖς ὅμως συνδεόμεναι ὁμάδες, καθὼς καὶ αἱ ἐν τοῖς θεσμοῖς αὐτῶν ἐκδηλούμεναι μορφαὶ πολιτειακῆς συνδέσεως εἴνε νεωτέρας καταγωγῆς. Πλήν, ἡ ἀδιάπτωτος δρᾶσις τοῦ πνευματικοῦ βίου ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν παραδοχὴν, ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὰς ἀνωτέρας μορφὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, αἵτινες ἤδη προὑποθέτουσι μίαν μακρὰν ἐκτεινομένην διαμόρφωσιν, ὃ πνευματικὸς βίος εἴνε διηνεκῆς ἐξέλιξις, μὴ δυναμένη νὰ περιορισθῇ ἐντὸς καθωρισμένων τινῶν ὁρίων. Βεβαίως ὅπως πανταχοῦ, οὕτω καὶ ἐδῶ δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν αἰφνιδίαν τινὰ καὶ ἀπροπαρασκευάστον νέαν μορφήν. Αἱ μορφαὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος προπαρασκευάσθησαν ἐν τῷ παρελθόντι. Αὗται ἐξειλίχθησαν καὶ ἐξελίσσονται ἐξ ἄλλων μορφῶν, αἵτινες συχνάκις εἴνε κατώτεραι. Πάντως δέον νὰ εἴνε *ὁμοειδεῖς* πρὸς αὐτάς, οὕτως ὥστε νὰ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι, συνφδὰ ταῖς ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν αἰτιότητα ἰσχυούσαις ἀρχαῖς, ὡς ἀποχρῶντες ταύτης ὅροι.

Κατὰ ταῦτα ὑπάρχουσι *δύο* γενικαὶ ἀπόψεις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δύνανται νὰ διερευνηθῶσιν αἱ μορφαὶ τοῦ συνολικοῦ πνεύματος, τουτέστιν ἡ *ἱστορικὴ*, ἣτις διασαφεῖ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν, ἐξ ἧς προέρχονται αἱ μορφαὶ τῆς συνδέσεως καὶ τῆς διαλύσεως τοῦ συνολικοῦ βίου, καὶ ἡ *ψυχολογικο-ηθικὴ*, ἣτις ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς εἰς τὰς καθ' ἕκαστα συνδέσεις ἀνηκούσης αὐτοτελοῦς πραγματικότητος, ἐκ τῆς σχέσεως τῶν περιεχομένων αὐτῶν πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀτομικοῦ βίου καὶ ἐκ τοῦ μέτρου τῆς ὑπερτάξεως ἢ ὑποτάξεως ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς. Ἐνταῦθα ἡ δευ-

τάρα ἄποψις ἐνδιαφέρει ἡμᾶς περισσότερο ἢ ἡ πρώτη. Πρὶν ἢ ὅμως προβῶμεν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης μελέτην τῶν διαφόρων κοινωνικῶν μορφῶν, ἔχομεν ἀνάγκην βοηθητικῶν τινων ἐννοιῶν, αἵτινες εἶνε ἀπαραίτητοι πρὸς διάκρισιν καὶ χαρακτηρισμὸν τούτων. Δύο τοιαῦται ἐννοιαὶ εὐρίσκονται πάλιν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἀπὸ τοῦ φυσιολογικοῦ εἰς τὸ πνευματικὸν πεδίον μεταγομένη εἶνε ἀπαραίτητος εἰς ἄμφότερα τὰ πεδία ταῦτα, ἡ δὲ ἑτέρα ἔχει ἀπλῶς φυσιολογικὴν σημασίαν. Ἡ μὲν πρώτη εἶνε ἡ ἐννοια τοῦ **ὀργανισμοῦ**, ἡ δὲ ἑτέρα ἡ τοῦ **προσώπου**. Ἀμφότεραι εἶνε ἐννοιαὶ ἐνότητος διαφοροῦ εἶδους, δυνάμεναι οὐδὲν ἥττον ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐφαρμογῇ εἰς τὰς κοινωνικὰς ομάδας νὰ σχετισθῶσι κατὰ πολλοὺς καὶ διαφοροὺς τρόπους πρὸς ἀλλήλας.

2. Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ὁργανισμὸν λέγοντες νοοῦμεν, κατὰ τὴν γενικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, πᾶσαν σύνθετον μονάδα, συνισταμένην ἐκ μερῶν, ἅπερ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶνε ἀπλούστεραι μονάδες, κεκτημέναί τὰς αὐτὰς ιδιότητας καὶ χρησιμεύουσαι ὡς μέλη ἢ **ὀργανα** τοῦ συνόλου. Κατὰ τὴν ἐννοίαν ταύτην ὀργανισμὸς δύναται νὰ εἶνε μόνον τὸ ἔμψυχον ὄν. Εἰς ἄψυχόν τινα ὄντοτητα δύναται νὰ μετενεχθῇ ἡ ἐννοια αὕτη, μόνον ὅταν ἡ ἄψυχος ὄντοτης αὕτη παρήχθῃ καθ' ὁμοίον πρὸς τὸν ζῶντα ὀργανισμὸν τρόπον πρὸς πραγμάτων ὄρισμένων σκοπῶν.

Κατὰ τὴν εὐρυτέραν τῆς λέξεως ἐννοίαν, δύναται καὶ μηχανήματι, καλλιτέχνημα ἢ προῖδόν τῆς ἐπιστήμης, νὰ κληθῇ ὀργανισμὸς. Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος θεωρεῖται πάντοτε εἰς τοιαύτας μεταφορὰς ὡς προῖδόν σκοπίμως ἐνεργουσῶν δυνάμεων, ὅπερ ὑφίσταται πάλιν πρὸς ἐξυπηρέτησιν καθωρισμένων σκοπῶν. Ἀμφότερα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ταῦτα, ἴητοι ἡ ἐκ σκοπίμων ἐλατηρίων ἀρχὴ καὶ ἡ ὑπαρξίς πρὸς ἐπιτέλεσιν σκοπίμων ἐνεργειῶν, ἀπαιτοῦνται διὰ πᾶσαν ὀργανικὴν μονάδα. Πᾶσα ὅμως τοιαύτη μονὰς εἶνε ὀργανισμὸς, συνδέων ἀριθμὸν τινα μονάδων εἰς **αὐτοτελὲς σύνολον**.

Σκόπιμοι μονάδες, μὴ ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὸν ὄρον τοῦτον, ὡς ἐξυπηρετοῦσαι ἀνωτέρας μονάδας, δὲν εἶνε πλέον ὀργανισμοί, ἀλλ' **ὀργανα**, καὶ ἂν αὐτὰ ἀκόμη εἶνε καθ' ἑαυτὰς καὶ εἰς τὰς λειτουργίας των συνθετωτάτης συστάσεως.

Ἦδη οὐδὲν ὑφίσταται σύνολον ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ, περὶ οὗ δυνά-

μεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶνε *ἀπολύτως αὐτοτελές*. Αἱ ἀλληλεπιδράσεις, αἱ συνενοῦσαι πάντα τὰντικείμενα καὶ συνδέουσαι πρὸ παντὸς πρὸς ἀλλήλας τὰς σκοπίμως δρώσας ὀργανικὰς μονάδας, καθορίζουσι τὰς σχέσεις τῆς ἐξαρτήσεως, ἀφ' ὧν ἀτομόν τι τόσον ὀλιγώτερον δύναται ν' ἀποσπασθῆ, ὅσον περιεκτικώτεροι εἶνε οἱ ἑαυτοῦ σκοποί. Ἡ αὐθυπαρξία αὕτη, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ὀργανισμοῦ γνῶρισμα, δύναται νὰ ἔχη, κατ' ἀναγκαίαν συνάρτησιν, μόνον *σχετικὴν* σημασίαν. Ὅντως δὲ καλοῦμεν αὐτοτελές σύνολον τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα, ὅταν αὕτη παρὰ πάσας τὰς σχέσεις τῆς ἀλληλεπιδράσεως καὶ τῆς ἐξαρτήσεως καθορίζεται οὐχὶ κατὰ τρόπον ἀμετάβλητον ὑπὸ τινος ἀνωτέρας σκοπίμου μονάδος, καὶ ὅταν κατ' ἀκολουθίαν οἱ σκοποί, οὓς προβάλλει εἰς ἑαυτήν, συμφωνοῦντες ἢ ἀντιγράφοντες πρὸς ἀλλήλους, εὐρίσκονται ἀντιμέτωποι παρομοίων σκοπῶν ἄλλων ὀργανικῶν μονάδων, αἵτινες εἶνε ἐξ ἴσου σχετικῶς ἀνυπόστατοι. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ φυσικὸς ὀργανισμὸς εἶνε πρότυπον καὶ παράδειγμα τῆς ἐννοίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος, μολονότι διηνεκῶς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, ἦτοι ἐξ ἄλλων ὀργανικῶν ἐξαρτώμενος ὄντων, διατηρεῖ οὐδὲν ἥττον ἀναλλοίωτον τὴν ἑαυτοῦ αὐθυπαρξίαν, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἡ ρηθεῖσα ἐξάρτησις μεταβάλλεται, οὕτως ὥστε δύναται ἐν μονομερεῖ τινι περιπτώσει καὶ ἐν μείζονι ἢ ἐλάσσονι μέτρῳ ν' ἀπαλλαγῆ ταύτης.

Τοῦτο φαίνεται πρὸ παντὸς εἰς τὰς ἀνωτέρας ὀργανικὰς βαθμίδας, ἐνθα ἡ ἐνότης τοῦ ὀργανικοῦ συνόλου εὐρίσκει ἐν ἐνιαίᾳ τινὶ βουλήσει τὴν ἑαυτῆς ἔκφρασιν.

Ἐπειδὴ ἡ ἐξ ἄλλων ὄντων τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἐξάρτησις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς βουλήσεως, οἱ καθ' ἕκαστα ὀργανισμοὶ διατηροῦσι τοσοῦτ' μεγαλυτέραν αὐτοτέλειαν ἐν τῇ ἐξαρτήσει, ὅσα ἢ βούλησις καθίσταται *ικανωτέρα πρὸς ἐκλογὴν* (*wahlfähiger*). Διὸ τὰ φυτά, ἀφ' ὧν ἐλλείπει μία πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἐνότητα ἀνταποκρινομένη ψυχικὴ ἐνότης, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀτελεῖς ὀργανικαὶ μονάδες. Ὁ συνειρμὸς τῶν μερῶν συγκροτεῖται ἐνταῦθα μᾶλλον διὰ τινων ἐξωτερικῶν ὕρων ἢ διὰ τινος ἐσωτερικῆς συνδέσεως τῶν λειτουργιῶν, τὸ δὲ αὐτοτελές τῆς ἀντιδράσεως πρὸς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς ἐνυπάρχει εἰς τὰ καθ' ἕκαστα μέρη. Ὅθεν ὁ φυτικὸς ὀργανισμὸς δύναται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νὰ θεωρηθῆ ὡς μεταίχμιον μεταξὺ ὁμάδος τινὸς στοιχείων καὶ μιᾶς πραγματικῆς ἐνότητος. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν ζώων τοῦναντίον τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς αὐθυπαρξίας γνῶρισμα λαμβάνει, συνεπεία τῆς ἀναπτύξεως τῆς βουλήσεως, μεγαλυτέρας

τινὰς ὄρους καὶ μὴ ἐπιτρέποντα, ὅπως τὰ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς καθ' ἕκαστα ὀργανισμοὺς ἀποδειχθέντα φαινόμενα καὶ οἱ διέποντες ταῦτα νόμοι μετενεχθῶσιν ἀμέσως καὶ εἰς τοὺς συνολικοὺς ὀργανισμούς. Πλήν, οἱ νέοι οὗτοι ὄροι οὔτε ποιοῦνται ἐμποδῶν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀργανισμοῦ, οὔτε δύνανται ν' ἀφαιρέσωσιν ἐξ αὐτῆς ἐν τῇ ἐν λόγῳ διευρύνσει στοιχεῖόν τι τῆς πραγματικῆς σημασίας ταύτης. Ἰδίᾳ ἢ σύστασις τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ ἐξ ὀργανικῶν μονάδων, κεκτημένων αὐτοτελῆ βίον καὶ ἰδίαν αὐτοσυνείδησιν, ἐξ ἧς προέρχονται αἱ πρὸς ὀργανικὴν σύνδεσιν ἄγουσαι δυνάμεις, οὐδαμῶς κωλύει τὴν πλήρη τῆς ἐν λόγῳ ἐννοίας ἐφαρμογήν. Διότι καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀτομικὸς ὀργανισμὸς εἶνε ἢ προκαταρκτικὴ βαθμὶς τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ ὁ ἀτομικὸς ὀργανισμὸς συνίσταται ἐκ στοιχείων καὶ ὀργάνων, ἅπερ, ὡς περιωρισμένοι ἀτομικαὶ μονάδες, διαποχωρίζονται τοῦ ἑαυτῶν περιβάλλοντος, διάγοντα ἐντὸς ὠρισμένων ὀρίων βίον αὐτοτελῆ. Δέον μόνον νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, συνεπεία τῆς ἀμέσου φυσικῆς συνδέσεως τῶν μερῶν καὶ τῆς συγχωνεύσεως τῶν κατωτέρων ψυχικῶν μονάδων ἐν μιᾷ κεντρικῇ συνειδήσει, ἢ αὐτοτέλεια αὕτη τυγχάνει **ἐξηρητημένη**, ἐνῶ ἐν τῷ συνολικῷ ὀργανισμῷ εἶνε **ἀνεξάρτητος** ἕνεκεν τῆς φυσικῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς αὐτοσυνειδήτου λειτουργίας τῶν εἰς τὸ σύνολον ἀνηκουσῶν μονάδων. Ἐκ τῆς φυσικῆς ταύτης ἀπομονώσεως συνέπεται, ὅτι οἱ ἐξωτερικοὶ ὄροι τῆς φύσεως, οἱ πανταχοῦ συγκροτοῦντες τὸν συνειρμὸν τῶν μερῶν, δὲν δύνανται μὲν νὰ λείπωσι καὶ ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἢ ἐσωτερικὴ προϋποθέτει ἀείποτε ἐξωτερικὴν τινα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ σύνδεσιν τῶν μελῶν· ἐν τούτοις αἱ κύρια αἰτίαι τῆς συνδέσεως ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν θεώρησιν, ἐπὶ πνευματικοῦ πεδίου.

Συμφώνως πρὸς τὰς γενικάς, περὶ τῆς μεταξὺ φύσεως καὶ πνεύματος ἐνυπαρχούσης συναφείας, μορφουμένας προϋποθέσεις, τὸ γεγονός τοῦτο δὲν δύναται οὔτε νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχίην, οὔτε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παραδοχὴν εἰδικῆς τινος διακρίσεως. Ἡ φύσις θεωρουμένη ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως εἶνε ἢ προκαταρκτικὴ βαθμὶς τοῦ πνεύματος, διότι τὰ προϊόντα ταύτης δὲν δύνανται νὰ στερῶνται αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ πνευματικοῦ περιεχομένου, καὶ ἂν ἀκόμη ταῦτα παρουσιάζωνται εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν θεώρησιν ὑπὸ τὴν μορφήν ἐξωτερικῶν σχέσεων. Οὕτως ἀπομένει ἐνταῦθα ὡς μόνη διαφορὰ ἢ περίστασις, ὅτι τὰ ἀτομικὰ μέλη τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ ἔχουσιν ἀμέσον τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως συνείδησιν, ἐνῶ ἐν τῷ ἀτομικῷ

ὄργανισμῶ στεροῦνται τοιαύτης. Ἡ σπουδαία αὕτη διαφορὰ συνεπάγεται βεβαίως, ὡς πρὸς ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἰδιαίτερά τινα γνωρίσματα, οὐδαμῶς ἐπιτρέποντα τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον πεδίον τῶν φαινομένων μεταφορὰν ἄλλων χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων, πλὴν ἐκείνων, αἵτινες ἤδη ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὄργανισμοῦ, ἢ, ἐὰν τυχὸν γίνῃ τοιαύτη τις σύγκρισις, τὸ νὰ διίδη τις ἐνταῦθα ἄλλο τι ἢ μίαν ἐρμηνευτικὴν εἰκόνα.

Ἐκτὸς τῆς συνδέσεως σχετικῶς αὐτοτελῶν στοιχείων εἰς ἐνιαῖόν τι ὑπὸ τινος κεντρικῆς ἢ συνολικῆς βουλήσεως καθοριζόμενον σύνολον, ἀποτελοῦν τὴν γενικὴν ἐννοιαν τοῦ ὄργανισμοῦ, ὑπάρχει ἀναγκαῖα τις ἁρμονικὴ σχέσις τοῦ συνολικοῦ πρὸς τὸν ἀτομικὸν ὄργανισμόν εἰς τὰς παραστάσεις, τὰ συναισθήματα καὶ τὰ ὀρμήματα, τὰ καθορίζοντα τὰς ἐνεργείας ἀμφοτέρων. Πᾶσα κοινωνικὴ ὁμὰς συνίσταται ἐξ ἀτόμων, ἀποσπασμένη δ' αὐτῶν οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχη πραγματικὴν ὑπόστασιν, ἐνῶ τὰ συναποτελοῦντα ταύτην ἄτομα ἐξακολουθοῦσιν ὑπάρχοντα καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ εἰς ὃ ἀνήκουσιν ὄργανικοῦ συνόλου. Πᾶσα πνευματικὴ ζωὴ τοῦ συνόλου ὀφείλει κατ' ἀκολουθίαν τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν δρασίαν τῶν ἀτόμων, καὶ ἐφ' ὅσον φυσικοὶ ὄροι καὶ φυσικαὶ ἀνάγκαι ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τούτων τὴν ἑαυτῶν ἐπίδρασιν, αἱ κοινωνικαὶ ὁμάδες δὲν δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν ὄρων καὶ τῶν ἀναγκῶν τούτων.

Αἱ ἐπιδράσεις αὗται ὅτε μὲν κατισχύουσιν, ὅτε δὲ ἀποτελοῦσι δευτερεύοντα φυσικοὺς ὄρους, οὗς τὸ ἄτομον, συνεπείᾳ τῆς ψυχοφυσικῆς αὐτοῦ ὀργανώσεως, μετάγει ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ πᾶσαν εἰς ἣν ἀνήκει συνολικὴν μονάδα. Ὅπως ἐν τινὶ κοινωνικῇ ὁμάδι οὐδὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐλατήριον ἐνεργείας, μὴ προεικονιζόμενον εἰς τὰ τὴν ὁμάδα ταύτην συναποτελοῦντα συστατικὰ στοιχεῖα, οὕτως εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσι σκοποὶ ἐν ταύτῃ, οἵτινες νὰ μὴ εἶνε συγχρόνως σκοποὶ τῆς τε ὁμάδος καὶ τῶν ἀτόμων. Καὶ ἔτι πλέον. Ἐπειδὴ εἶνε ἀτομικὴ ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ῥοπῶν καὶ τῶν παραστάσεων καὶ ἐπειδὴ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἄτομον τυγχάνει ἐν τῷ συνολικῷ βίῳ ὁ μόνος παράγων νέων δυνάμεων, οὐδεὶς ὑφίσταται κοινὸς σκοπός, ὅστις νὰ μὴ ὑπῆρξεν ὡς σκοπὸς τῶν ἀτόμων. Ἀλλὰ τὴν καταφανῆ ἀλήθειαν ταύτην δὲν πρέπει νὰ διαστρέψωμεν, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς πλήρους συνεπειῶν πλάνης, δι' ἧς ἄγεται ὁ ἀτομικισμὸς ἐκ τῶν προτέρων εἰς ἐσφαλμένην τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀντίληψιν, τουτέστιν ἐπὶ τῆς πλάνης, ὅτι ἅπασαι αἱ ἐπὶ τὸν πνευματικὸν τοῦ ἀτόμου βίον ἐξασκούμεναι κοινωνικαὶ ἐπιδράσεις προέκυψαν ἀποκλειστικ-

κῶς ἐξ ἀριθμοῦ τινος μεμονωμένων ἀτόμων καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλοι σκοποὶ πλὴν ἐκείνων, οὓς ἐπιδιώκει τὸ ἄτομον ἀνεξαρτήτως πάσης συνδέσεως μετ' ἄλλων ἀτόμων. Τῇ ἀληθείᾳ, οἱ συνολικοὶ εἶνε σύναμα καὶ ἀτομικοὶ σκοποί, διότι τὸ ἄτομον μεθ' ὅλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεών του εὐρίσκεται ἐν μέσῳ τοῦ συνειρμοῦ τῶν ἐπιδράσεων, οὓς ἡ κοινωνία ἐξασκεῖ ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὰς διαφοροὺς αὐτῆς συστάσεις. Ἐντεῦθεν προκύπτει, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν πληροῦνται καθαρῶς ἀτομικαὶ ἀνάγκαι τῇ βοήθειᾳ τῆς συνολικῆς ὀργανώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι σκοποὶ τινες, οὓς δύναται νὰ προβάλλῃ ἐκ τῶν προτέρων εἰς ἑαυτὴν μόνον ἢ κοινωνικὴ ὁμάς, μεταβάλλονται εἰς ἀτομικὰς τάσεις. Ἀμφότεραι αἱ μεταβατικαὶ αὗται στιγμαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὰς σπουδαιότερας τοῦ συνολικοῦ βίου κινητηρίους δυνάμεις καὶ ἀποτελοῦσιν, ὡς πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄτομον, τὰ πολυτιμότερα ἀποτελέσματα τῆς συναρθρώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὁμάδος. Ἡ πρώτη τῶν εἰρημένων μεταβατικῶν στιγμῶν ἀνυψοῖ ἀρχικῶς τὰς ἐγωιστικὰς ροπὰς εἰς τὴν σφαιρᾶν κοινωφελοῦς δράσεως, ἡ δὲ ἑτέρα καθιστᾷ τοὺς σκοποὺς ἐκείνους, οἵτινες ἀρχικῶς ἦσαν ξένοι πρὸς τὰς ἀτομικὰς ροπὰς, βιοτικὰ συμφέροντα τοῦ ἀτόμου.

Ἐναντι τῶν ἐν τῇ καθόλου φύσει τοῦ ἀνθρώπου ἐδραιουμένων τούτων σχέσεων τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ σύνολον, τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς μεταξὺ τῆς συνολικῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς ὀργανώσεως ἐνυπαρχούσης διαφορᾶς ἔγκειται ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς πρώτης ὀργανώσεως εἰς *ἐλευθέρως*, παρ' ἐνσυνειδήτου βουλήσεως καθοριζομένας μονάδας. Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ πάλιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐσφαλμένην ὑπόθεσιν, ὅτι πᾶσα κοινωνικὴ ὀργάνωσις εἶνε προῖδον ἀρχικῶς διαφορῶν ἀποφάσεων ἀτομικῶν βουλήσεων. Αἱ τὰ σπουδαιότερα βιοτικὰ συμφέροντα περιλαμβάνουσαι μορφαὶ τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος στηρίζονται ἀρχικῶς ἐπὶ τινος συμφωνίας τῶν παραστάσεων, τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν κατευθύνσεων τῆς βουλήσεως, αἵτινες προσδίδουσιν εἰς αὐτὴν σημασίαν ὑπερτέραν ἐκείνης, ἣν κέκτηνται τὰ συμφέροντα τοῦ ἀτόμου.

Διὸ τὸ ἄτομον καθορίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πολὺ περισσότερον ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἢ ἡ κοινωνία ὑπὸ τοῦ ἀτόμου. Ἐν τούτοις ἡ αὐτοτέλεια, ἣς ἀπολαύει πᾶσα εἰς κοινωνικὴν τινα ὁμάδα ἀνήκουσα βούλησις ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτῆς σφαιρᾷ, ἐξασκεῖ καθοριστικὴν ἐπὶ τῆς ὁμάδος ἐπιρροήν. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐμφαίνεται κατὰ πρῶτον ἐκ τοῦ ὅτι πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι, αἱ ἀποσκοποῦσαι εἰς

τὴν μεταβολὴν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν κατευθύνσεων τῆς βουλήσεως τῆς κοινωνικῆς ομάδος, ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὰ ἄτομα. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὰ ἄτομα ἀντεπιδρῶσιν ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν στενῆς σφαίρας ἕφ' ἅπασαν τὴν κοινωνικὴν ομάδα, αἱ ἀτομικαὶ δὲ δυνάμεις αὗται εἶνε ἐκεῖναι, δι' ὧν τὸ σύνολον μεταβάλλεται ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς **βαθμιαίας** κατισχύσεως τῶν ἀτομικῶν ἰδεῶν, ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς ὑπὸ εὐμενεῖς ἑξωτερικοὺς ὄρους **ἀμέσου** καθυποτάξεως τῆς συνολικῆς βουλήσεως εἰς ἀτομικὴν βούλησιν ὑπερόχου ἐνεργείας. Ἡ αἰφνιδίως ἐπερχομένη μεταβολὴ αὕτη δύναται τότε μόνον νὰ εἶνε σταθερὰ καὶ μόνιμος, ὅταν παρακολουθῆται ὑπὸ τινος πρὸς ταύτην ἀνταποκρινομένης μετατροπῆς τῶν γενικῶν ἰδεῶν, μεταβαλλούσης τὴν ἀτομικὴν βούλησιν εἰς γενικὴν.

Μία περαιτέρω οὐχ ἥττον σημαντικὴ ἐπίδρασις τοῦ εἰς τὰ μέλη τῆς κοινωνικῆς ομάδος ἀφορῶντος αὐτοπροσδιορισμοῦ ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ταῦτα ἐνοῦνται ἐντὸς τῆς συνολικῆς ὀργανώσεως εἰς στενωτέρους συνδέσμους, οἵτινες ὅτε μὲν ἐδραιοῦνται ἐπὶ περιεκτικωτέρων βιοτικῶν συμφερόντων, ὅτε δὲ ἐπιδιώκουσι τὴν ἐπίτευξιν ἥττον εὐρυτέρων σκοπῶν. Ὅσοι περισσότερον τοιοῦτοι σύνδεσμοι ἔχουσι κοινούς πάντας τοὺς βιοτικοὺς σκοπούς, τοσούτῳ περισσότερον ὁμοιάζουσι πρὸς τινὰ συνολικὸν ὀργανισμόν. Ὅσοι περιορισμένους καὶ ἐφήμερους εἶνε τοῦναντίον ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, τοσούτῳ ἀνταποκρίνονται οἱ σύνδεσμοι οὗτοι πρὸς συμπλέγματα ἀτόμων, ἐπιζητούντων τὴν διὰ τῆς συνδέσεως ἐνίσχυσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων. Ὅπως τὰ ἄτομα, οὕτω καὶ οἱ ἐλευθέρως συγκροτούμενοι σύνδεσμοι εὐρίσκονται εἰς πολλαπλᾶς σχέσεις ἀλληλεπιδράσεως πρὸς τὴν πάντας τούτους περιβάλλουσαν ὀργανικὴν ομάδα. Ἐν πρώτοις, ἐξαρτώμενοι ἐκ τῆς συνολικῆς βουλήσεως τῆς ἐν λόγῳ ομάδος, δύνανται πάλιν νὰ ἐξασκῶσιν ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ ταύτην· ἰδίᾳ δὲ ἡ ὀργανικὴ λαϊκὴ βούλησις δύναται νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἑαυτῆς σκοπῶν τοὺς ἐλευθέρους τούτους συνδέσμους, οἵτινες δύνανται κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον νὰ μεταβληθῶσι καθόλου ἢ ἐν μέρει εἰς ὄργανα τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐντεῦθεν προκίπτει, ὅτι μεταξὺ τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοῦ ἀπλοῦ συμπλέγματος ὀργανικῶν ἀτόμων ὑπάρχουσι παντοειδεῖς διαβαθμίσεις καὶ ὅτι εἰς τὴν σχέσιν τῶν συνδετικῶν τούτων μορφῶν πρὸς τὴν πάσας ταύτας εἰς ἀρμονικὴν ἐνότητα συνενοῦσαν μονάδα εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν αἱ μέγιστα τῶν διακρίσεων ἀπὸ τοῦ τελείως ὡς ὄργανου προσαρμοζομένου μέχρι τοῦ ἄνευ ἐξαρτήσεώς τινος πρὸς αὐτὴν ἀντιτασσομένου συνδέσμου.

“Ὅσον ὅμως μεταβλητὴ καὶ πολύμορφος τυγχάνει, συνεπεία τῆς ἐλευθέρως ταύτης πρὸς σύνδεσιν ἰκανότητος τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ βίου ἐπιδράσεων αὐτῆς, ἢ ὀργάνωσις τοῦ τελευταίου τούτου, πᾶσαι αἱ εἰρημέναι συνδέσεις διέπονται οὐδὲν ἥττον ὑπὸ τινος κανόνος, περιορίζοντος ἐντὸς καθωρισμένων ὁρίων τὴν ἐλευθέραν διαμορφωτικὴν τούτων δύναμιν. **Οὐδὲν ἄτομον δύναται ν’ ἀγῆκη εἰς δύο κοινότητας, εἰς ἃς θὰ ἦδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ ἔννοια τοῦ ὀργανισμοῦ, νοουμένου ὡς ἁρμονικῆς συνδέσεως πάντων τῶν σκοπῶν τῆς συνολικῆς ομάδος.**” Ὅπως ὁ ἀτομικὸς ὀργανισμὸς δύναται νὰ εἶνε μόνον ἐν πρὸς τὴν μονάδα συνδεόμενον σύνολον, οὕτω καὶ ὁ συνολικὸς ὀργανισμὸς, ὡς πρὸς μίαν ὀρισμένην κοινωνίαν ἀτόμων, δύναται νὰ εἶνε πάντοτε εἷς καὶ μόνος. Τοιοῦτος ὀργανισμὸς εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ὑφίσταται. Κατὰ τινὰς κρισίμους στιγμὰς τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως δύναται νὰ διαλυθῆ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη μία πολιτειακὴ ὀργάνωσις πρὶν ἢ μορφωθῆ ἄλλη τοιαύτη. Ἄλλοτε πάλιν εἶνε δυνατὸν νὰ διαρκῆ μονίμως ἡμιθανῆς τις μορφή κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἐξ ἧς περίπου ἐξέλιπεν ὁ ὀργανικὸς συνειρμὸς. Ἐκεῖ ὅμως ἐνθα ὑπάρχει βιώσιμος συνολικὸς ὀργανισμὸς, δύναται νὰ ὑφίσταται μόνον ὡς ἐνιαῖος. Καὶ ἐν ἧ ἀκόμη περιπτώσει τὰ ὄργανα αὐτοῦ λειτουργοῦσιν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ αὐτοτελέστερον ἢ τὰ μέλη τοῦ ἀτομικοῦ ὀργανισμοῦ, ἢ ἐν πολυσχιδέστατοι, ἀνεξάρτητοι σύνδεσμοι μορφῶνται ἐν τῷ ὀργανισμῷ τούτῳ, τὰ ἐν λόγῳ ὄργανα διατελοῦσιν ἀείποτε ὑπὸ τὸ κράτος τῆς συνολικῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ τυχὸν αἱ ἐν τῇ σφαιρᾷ αὐτοῦ συγκροτηθεῖσαι συνδέσεις ἐγκλείωσιν ἐν ἑαυταῖς πάντα τὰ κοινὰ βιοτικὰ συμφέροντα, ἢ ὑπόστασις τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ τίθεται ἀναγκαίως ἐν ἀμφιβόλῳ. Ὁ συνολικὸς οὗτος ὀργανισμὸς δύναται ν’ ἀναπληρωθῆ δι’ ἄλλου· τὸ ὄργανον δύναται νὰ ἐξελιχθῆ εἰς ὀργανισμόν, σύνδεσμός τις, προσαρμοσθεὶς ἀρχικῶς εἰς τὸ ὀργανικὸν σύνολον τῆς κοινωνικῆς ομάδος, δύναται ν’ ἀποβῆ ἀφ’ ἑαυτοῦ αὐτοτελὲς ὀργανικὸν σύνολον. Ὡς πρὸς τὰς οὕτω συγκροτουμένας νέας κοινωνικὰς μορφὰς ἰσχύει αὐθις ἀείποτε ὁ αὐτὸς νόμος τῆς ἐνότητος τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀπορρέει ἐκ τῆς **διπλῆς ἐνότητος** τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε **ἄτομον**, ἀλλὰ συγχρόνως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς **μέλος ἐνὸς συνόλου**. Ὡς ἄτομον περιορίζεται εἰς ὀρισμένα τινὰ ὄρια ὑπὸ τῶν καταστάσεων τῆς ψυχοφυσικῆς αὐτοῦ ὀργανώσεως. Ὡς συνολικὸν ὄν (Gesamtwesen), καθορίζεται ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν ὄρων κοινῆς σκέψεως καὶ βουλήσεως, αἵτινες συνδέουσιν

αὐτὸν ἐν πρώτοις κατὰ τρόπον ἀνεξάρτητον τῆς ἰδίας αὐτοῦ προαιρέσεως πρὸς τινὰ ἐδραίως διακεχαγμένην κοινωνικὴν ὁμάδα. Βαθμηδὸν μορφοῦνται ἐντὸς τοῦ ἀρχεγόνου τούτου κοινωνικοῦ συνόλου στενωτέρου, εἰς τοῦτο ὑπαγόμενοι σύνδεσμοι, ἢ γεννῶνται παρ' αὐτῶ περαιτέρω συνδέσεις, ἐκτεινόμεναι ἀπὸ τῆς μιᾶς κοινωνικῆς ὁμάδος εἰς τὴν ἑτέραν. Οὕτω δύναται νὰ ἐκλίπη ἡ ἀρχικὴ μορφή τῆς ἐνότητος διὰ τοῦ σχηματισμοῦ νέων, ὅτε μὲν στενωτέρων ὅτε δὲ περιεκτικωτέρων μορφῶν. Πάντως ὅμως ἐν τῇ κατευθύνσει μεταβολῶν τοιούτων τείνει πάντοτε νὰ συγκροτηθῇ νέα ὀργανικὴ ἐνότης, εἰς ἣν τὸ ἄτομον μεταβιβάζει τοιαῦτα κοινωνικὰ συναισθήματα, οἷα συνέδρον αὐτὸ πρὸς τὴν ἀρχικὴν κοινωνικὴν ὁμάδα. Παραλλήλως πρὸς τὴν μεταβολὴν ταύτην τῶν μορφῶν τῆς ἐνώσεως βάλνει ὁ σχηματισμὸς στενωτέρων κοινωνικῶν ὁμάδων καὶ μονομερῶν συνδέσμων, ἀφορῶντων εἰς μερικὰ συμφέροντα. Μολονότι δὲ οἱ σύνδεσμοι οὗτοι ἐπιδιώκουσι τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἰδίων αὐτῶν σκοπῶν, ἐξασκοῦσιν οὐδὲν ἥττον ἐπὶ τὸν συνολικὸν ὀργανισμόν ἐπιδράσεις τινάς, αἵτινες σημαντικῶς μεταβάλλουσι τοῦτον. Κατὰ ταῦτα ἡ κυρία διαφορὰ τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀτόμου ἔγκειται ἐν τῇ ἀπεριορίστῃ πρὸς ὀργάνωσιν καὶ μεταμόρφωσιν ἱκανότητι τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐρειδομένης πάλιν τῆς ἰδιότητος ταύτης ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐκείνου αὐτοπροσδιορισμοῦ, ὅστις ἀνήκει εἰς τὰ μέλη ἐνὸς κοινωνικοῦ συνόλου καὶ ὅστις εὕρισκει εἰς τὰς ἐν αὐτῶ διηνεκῶς συγκροτουμένας ἐλευθέρας ὀργανώσεις τὴν ἑκφρασίαν του.

3. Ἐννοια τοῦ συνολικοῦ προσώπου.

(Gesamtpersönlichkeit).

Ἐν ἀμέσῳ συναφείᾳ πρὸς τὰς θεμελιώδεις ταύτας διαφορὰς εὕρισκεται ἡ μεταβολή, ἣν δέον νὰ λάβῃ ἡ ἔννοια τοῦ προσώπου, προκειμένου νὰ μετενεχθῇ ἀπὸ τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ σύνολον. Ὅπως ἡ ἔννοια τοῦ ὀργανισμοῦ σχετίζεται πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν σύνδεσιν τῶν μερῶν ἐνὸς συνόλου, οὕτως ἡ ἔννοια τοῦ προσώπου συνδέεται πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας. Πρόσωπον λέγοντες νοοῦμεν μόνον τὸ *αὐτοσυνείδητον* ὄν, τὸ κεκτημένον ἐνιαίαν βούλησιν καὶ δυνάμενον νὰ δρᾷ αὐτοπροαιρέτως. Ἡ λέξις αὐτοσυνείδησις λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐκείνῃ σημασίᾳ, καθ' ἣν αὐτοσυνείδησις δὲν δηλοῖ μόνον αὐτοσυναίσθησιν, ἀλλὰ καὶ *αὐτεπίγνωσιν* (Selbstbesonnenheit), τουτέστι καθοδήγησιν τῆς τε βουλήσεως καὶ τῆς σκέψεως διὰ τῶν ἐκ παντὸς τοῦ